

[0142] OM IN NIJE STAVERING ¹

*Ief aeng mon eng bethera wiste theth ma thet
littere lette And ma theth bethere helde.*

Urkerá I.

In staveringsútstel.

1. Wy binne derfan útgien, dat in goede staving safolle mooglik oanslute moat by it lûdsysteem fan de tael. Oan elk foneem moat dus in apart teken bianderje en elk ûnderskaet teken fortsjintwurdiget in foeem. Dat systeem wurdt yn elke tinkbere staving trochkrúst fan de regels fan de ôflieding, de analogy, de lykfoarmigens en de „beschaafde uitspraak“. De ynfloed fan de ôflieding moat yn it frysk gâns ynperke wurde. Wol is it foar de kontinuïteit fan bilang en hâld safolle mooglik fêst oan de nou bisteande tekens - as soks net yn striid komt mei it lûdsysteem - en dat is op himsels al in tradisjoneel elemint, mar foar de rest leau ik, dat inkeld in radikale oprûming fan de histoaryske eleminten ús fierder helpe kin. Alhoewol, der binne mooglik noch wol inkelde punten, dêr't trochhakjen fan de knoop net tafalt. De regel fan de analogy hat net folle ynfloed en it is leau'k net praktysk om datoangeande oan it herfoarmjen to slaen, ek al omt it in ek yn guon oare talen erkend en ienfoarmich tapast bigjinsel is ²). Hoefier't men gean moat mei it útskeakeljen fan de lykfoarmichheidsregel bliuwt in fraech. Persoanlik soe ik dêr frij fier yn gean wolle en ik tink dêrby ek oan de crux fan de *d, t, dt, dd* en *tt* yn de tiidwurdsútgongen, dy't ek wol by de regel fan de analogy ûnderbrocht wurdt; dat is in ûnsillich erfskip fan de hollânske staving, dêr't wy winliken sa gau mooglik ôf moasten. Yn alle gefallen, hoe't men de saek ek oplosse wol, de regels *sels* moatte lykfoarmich wêze. It is healwiis, dat men op 't stuit b.g. foar it werjaen fan de brekking *trije* oplossingen neist elkoar hat: *oe - uo*, dêr't de brekking altyd, *ie - ji*, *ea - je*, dêr't de brekking soms, en *oa - oa*, dêr't de brekking nea skreaun wurdt. It grêtste probleem leit lykwols yn de regel fan de „beschaafde uitspraak“, lykas dat yn it hollânsk hyt. Wy soene dat yn it frysk in oare namme jaen, mei't wy ús binammen ôffreegje, hoe't wy yn ús staving ek de dialekten rjocht dwaen kinne. Ik leau net, dat wy dat birikke kinne mei “tuskenbeide stavingen“, dy't op 'en dûr oan gjin inkelde réaliteit mear bianderje. Dêrfoaroer soe ik foarstean wolle om it systeem fan tekens sa rûm to meitsjen, dat alle dialekten dêr yn útdrukt wurde kinne; dêrfandinne ha ik yn myn lûdsysteem ek de súdwesthoekster *ö* en de súdlike *eau* opnommen. Ik hoech yn dit bistek gjin forantwurdiging to jaen fan myn bitinken oer it saneamde „standertfrysk“ en de dialekten, mar mei't de staving inkeld in tsjinjende funksje hat, leau ik net, dat er de taek hat om tagelyk in soarte fan autorisearre standertfrysk fêst to lizzen. De meast praktyske oplossing liket my dizze ta, dat it systeem fan tekens

1) Sjoch ek U.W. VII, s. 34-41, 45-48, 54-62, 86-90. Forlykje foar nijere staveringsidéen foar it hollânsk: Fr. S. Rombouts, Naar een betere spelling! Tilburg 1957.

2) Rombouts, o.c., p. 66, stiet foar it hollânsk lykwols weilitten fan de tusken-*s* foar, b.g. yn *dorpstraat*, en dêr is op himsels, ek foar it frysk, gâns foar to sizzen.

rûmte jowt foar de werjefte fan alle fryske dialekten en dat fan elk wurd ien foarm de „standert“-foarm is, dy't tsjinje kin as lemma yn wurdboeken en as foarbyld b.g. foar frjenden dy't har „it“ frysk oanleare wolle. De tradysje wiist hjir fansels de wei en mooglik sil ien en oar op 'en dûr ek it sprutsene frysk yn in biskate rjochting biynfloedzje; alhoewol, útspraak en wurdbyld binne fansels yn 'e praktyk net altyd direkt fan elkoar ôfhinklik. Hoe't dat ek wêze mei: de stavering sil dus sawol foar de „standert“ as foar de rûmte soargje moatte, it oare is in kwesje fan taelûntjowing.

2. Oan elk lûd moat in apart teken bianderje. De lange fokalen, útsein *eu*, wurde lykwols oantsjut troch fordûbeling, *ek* yn iepen wurdlidden en oan de ein fan in wurd, dus: *heech*, *heeger*, *see*. Hjirtroch wurdt sawol it oanlearen as it lêzen makliker makke; binammen by de *e* jowt de hjoeddeiske tastân noch alris bitizing, mei't men de *e* (foar *ə*) en de *e* (foar *ee*) yn iepen wurdlidden net dalik ûnderskiede kin, (*kekenens*, *geweken*, *gelegen*, *gelich*, *geliich*); de *é* yn wurden as *grouwélich*, *mandélich* en oan de ein fan wurden as *sé* is in oerstallich teken, dat troch *ee* forfongen wurde kin. Efter in lange fokael wurdt de konsonant nea fordûbele, (forlykje yn de hjoeddeiske stavering: *bêdden*, *lêbbe* ensfh.). Konsekwint soe eins wêze om de *u* (fan *nut*) yn alle gefallen, ek dy sûnder klam, mei *u* wer to jaen. Mei it each op tradysje en oare europeeske talen ha ik foar de *u* sûnder klam lykwols de *e* oanhâlden, mar dan ek konsekwint, dus b.g. ek *folchsem*, *nuodlek*. Dat ik it fordûbeljen fan inkelde konsonant nei koarte fokael oanhâlden ha, is winliken ek yn striid mei it fonologyske prinsipe: de *m* yn *stomme* is krekt deselde as dy yn *stom*; wy ha gjin lange konsonanten yn it frysk. Sjoen út it systeem wei soene wy sûnder biswier *stome* skriuwe kinne, mar ik leau, dat wy op sa'n manier hieltyd wer bitizing krije soene mei hwat yn eardere staveringen yn it frysk skreaun is en mei it hollânsk. Om suver praktyske reden hâld ik dus fêst oan fordûbeling fan inkelde konsonant nei koarte fokael, mar nou dan ek konsekwint, dus ek nei *ú*, *y* en *û* (*núttten*, *fytter*, *fûggel*). By dit systeem reitsje wy ek de measte gefallen fan de *ú* en *y* yn „iepen wurdlidden“ kwyt en dêrmei slacht it fraechstik fan de skriuwwise *i* en *u* ynsté fan *ú* en *y* yn iepen wurdlidden mar op inkelde gefallen mear; fansels wurde, krekt lykas de lange fokalen, ek de koarte yn alle posysjes gelyk skreaun. De fordûbeling fan inkelde konsonant nei koarte fokael jildt inkeld, as der in *ə* folget: *rappe*, mar *rapalje*¹). Nei de *ə* sels krije wy gjin konsonantfordûbeling, dus *aakelek*. As wy nou de foarbylderige mei *ə* en *ee* yn dy stavering oerbringe, krije wy: *keekenens*, *geweeken*, *geleegen*, *geelech*, *geliich*. Hwat de folsleine herkenberens en útsprekberens fan de wurden op it earste gesicht oangiet, bringt konsekwinte trochfiering fan ús regels wêzentlike forbettering yn forliking mei it bisteande²).

1) Men soe der oer tsiere kinne, oft de konsonant ek fordûbele wurde moat foar *-ing*: *däling* of *dälling*, *betsjuting* of *betsjutting*? Om de dúdlikens fan de regel fiel ik it measte foar allinne fordûbeljen foar *ə*; dy fokael tsjut in wurdlid mei sa swak mooglike klam oan. It liket my ta, dat der yn gjin gefal fordûbele wurde moat foar in wurdlid, dêr't de klam op leit. Mar ik kin de konsekwinsjes, dy't de ûnwittenskiplike, mar troch de tradysje needsaeklik makke konsonantfordûbeling ús op 'e lea skout, noch net alhiel oersjen.

2) Ek yn it hollânsk jowt de stavering *e* ynsté fan *ee* yn iepen wurdlidden wolris swierichheden. Koartlyn murk ik, dat h.b.s.-learlingen de wurden *schrobbering* en *bedilal* net bigrepen hiene, trochdat hja de wurden forkeard liezen.

3. Geane wy nou de lûden yn it skema fan U W VII, s. 37 ris yn folchoarder nei, dan binne dêrby de folgjende opmerkingen to meitsjen:

I, 2. *pet*, *bêd*, *bjemmen*, *rij*. De stavering, sa't dy hjir jown wurdt, docht wol sahwat rjocht oan it bigjinsel: foar elk lûd ien teken (foar de *e* sjoch lykwols II, 3 en de opmerkingen hjirboppe ûnder 2!), mar de ienheit fan de tekens ûnderling is fier to sykjen, binammen as men dan ek noch bitinkt, dat de *ee*, dy't feitlik in lange *e* foarstelle moast, yn I, 3 thûsheart en eins in lange *i* is. Hwat de oersichtlikens fan it systeem oangiet en mei it each op de oerienkomst mei de noardfryske en sealterlanner stavering is der alles to sizzen foar de notaesje fan Tams Jörgensen: *pät*, *bääd*, *bjämen*, (by my *bjämmen*), *räi* (better *räj*: sjoch ûnder II, 1). Bitizing mei eardere skriuwwizen en mei it hollânsk is hjirby net mooglik, wylst it aldergreatste foardiel foar it systeem sels noch is, dat wy sa mei ien klap fan de crux mei ien *e*-teken foar twa lûden (*ø* en *ä*) ôf binne. De *ää* ynsté fan *ê* helpt ús tagelyk fan in útsûndering ôf op de regel, dat alle lange fokalen oantsjut wurde troch fordûbeling. Ek de *ij* (dy't bûten it frysk leau'k inkeld yn it hollânsk foarkomt) is net in slim idéael teken, binammen net yn in stavering, dy't al in *y* bifettet. En de *ei* is net foar dit lûd mooglik, mei't dy yn de bisteande stavering meast in *ai*-lûd foarstelt. Mei't wy foar de *w* yn *swel*, *swet*, ensfh., yn ús systeem in *u* skriuwe wolle (sjoch ûnder 3, II, 1, 2 en 3 en ûnder 4), hat de skriuwwize *suil*, *suät* boppedat noch it foardiel, dat bitizing mei de eardere *ue* fan *nuet* útsletten is. Biswieren tsjin de *ä* binne inkeld oan to fieren út in eachpunt fan kontinuïteit en fan oerienkomst mei it hollânsk, en fansels: in hiel eigen teken foar it *ε*-lûd soe moaijer wêze as in *a* mei in umlaut, mar dan soe men nije tekens útfine moatte. Ik leau, dat yn dit gefal de foardielen dûbeld en dwers tsjin de biswieren opwage. Oan dyjingen, dy't mei de nije ynfaezje fan de *e* yn *be-*, *te-*, *fer-*, *-lek*, *-sem*, ensfh. in oerhearsking fan it *e*-teken freezje, kin dizze oplossing mooglik ek noch estetyske bifrediging jaen!

I, 3. *pît*, *heech*, *beam*, *stjinnen*, *riu*, *reau*. De oplossing, dy't Tams Jörgensen hjir útstelt, soe bitizing toweibringe mei eardere fryske staveringen en mei it hollânsk; it soe ús stavering boppedat fierder fan de noardfryske en sealterlanner stavering ôfbringe. Dêrom bliuw ik by de stavering fan myn lûdskema, mei útsûndering fan it twalûd yn *reau* (dat sein wurdt yn it suden fan Fryslân). Wol hat it earste diel fan dit twalûd "it measte fan it twalûd yn *beam*" „lykwols sonder dat it twadde diel fan dy [...] *ea* folslein trochkomt" (Sipma, Ta it frysk I, s. 55), mar ik leau net, dat it it doel fan in stavering wêze kin om alle lûdskakearinkjes, dy't der mar yn in wurd to fornimmen binne, wer to jaen; as wy bigjinne soene mei it op skrift bringen fan alle oergongslûden, dan wiene wy fuort noch net klear. Boppedat freget men jin ôf, oft it, taelkundich sjoen, de meast idéale oplossing is om in lang twalûd wer to jaen mei trije forskillende tekens. It skriftbyld wurdt grif rêstiger en oersichtliker, as men ynsté fan *eau* skriuwt fan *eeu*. Itselde bigjinsel moat dan ek trochfierd wurde by de oare lange twalûden, dus yn I, 4h: *iiu* ynsté fan *yeu*; II, 1f hat al *kaai* (better *kaaj*, sjoch ûnder II, 1), III, 3f: *mooi* (of: *mooj*, sjoch ûnder II, 1) ynsté fan *moai* en III, 4f: *plûûie* (of *plûûje*, sjoch ûnder II, 1) ynsté fan *plûcie* (sjoch ek Tams Jörgensen yn U W VII, s. 60 ûnder III, 3f). Fierder soe ik gjin foroaringen oanbringe wolle yn de stavering fan myn lûdskema. Inkeld in oanfolling op it skema

sels: yn **I**, 3g moat ûnder *riu* krektlyk as ûnder *reau* tafoege wurde: (suden).

I, 4. dyk, *tiid*, *styen*, *syu*, *yeu*. Lykas hjirboppe ûnder **I**, 3 fordigene is, soe ik ynsté fan *yeu* skriuwe wolle *iiu*. Dat ik oarspronklik *styen* skriuwe woe ynsté fan it âldbierende *stien* sit him hjiryn, dat de (middelskoalle-)bern neffens myn ûnderfining gauris de hollânske *ie* (= *y*) en de fryske *ie* (= *ye*) trochinoar helje. Ik hie sa'n stille hope, dat hja minder oanstriid ha soene om yn it frysk to skriuwen fan *fiets*, as hja wisten, dat de *ie* yn it frysk net foarkomt. De skriuwwise *ye* foar it twilûd soe it lykwols ûnmooglik meitsje om yn it skrift to ûnderskieden tusken it twilûd yn *stien* en de *y* + *e* yn wurden as *kopyen*, *sjenyen*, ensfh. Ont nou ta haw ik ien gefal fan kommutaesje fan *ie* en *y* + *e* foun: *skier* - *skyer*; de *y* + *e* komt meast yn frjemde wurden foar. It is nammers foar my de fraech, oft ek *flieën* - it meartal fan *flie* - yn syn útspraek net hast ta *flyen* wurdt - en hoe sprekt men it tiidwurd *flieje* út? -; as dat sa is, soe ek yn party fryske wurden de kombinaesje *y* + *e* foarkomme en soe ûnderskie tusken *ie* en *y* + *e* noch needsaekliker wêze. Ik soe dus útstelle wolle om de stavering *ie* foar it twilûd yn *stien* sa to hâlden. Deselde riddeneating jildt ek foar it twilûd *ûe* yn *hûed* (sjoch **III**, 4): om it ûnderskie tusken it twilûd yn *hûed* en de *û* + *e* yn *skrjûe* to biwarjen, is it nedich om ynsté fan de *ûe* to skriuwen fan *oe*, lykas yn de bisteande stavering. It makket it systeem nou just net homogener en foar it hollânsk oer hat de *oe* yn *hoed* deselde biswieren as de *ie*-stavering yn *stien*, mar it fryske lûdsysteem makket it ûnderskie needsaeklik. Gefallen fan regelrjochte kommutaesje tusken it twilûd yn *hoed* en *û* + *e* haw ik ont nou ta net foun, mar krektlyk as *ie* en *y* + *e* komme hja wol yn deselde lûdomjowing foar ¹). By de measte oare twilûden op *ə* is it ûnderskie tusken twilûd en fokaal + *ə* makliker oan to toanen; forlykje: *sean* - *seeën*, *snöen* - *sneüen*, *doan* - *dooen*; ek yn de útspraek is yn dy trije gefallen it forskil greater. Foar it *ûe*-twilûd yn *flúes* haw ik fuortdalik wer gjin gefallen fan kommutaesje fine kinnen; *ú* + *e* komt, lykas *y* + *e*, binammen foar yn frjemde wurden: *revenüen*. Foar it twilûd *ûe* is sa maklik gjin forfanger to finen yn de stavering, mei't it brûken fan de *u* as earste lid fan in ôfgeand twalûd biswieren ynhat; sjoch ûnder **II**, 2. It is dêrom hast wol needsaeklik om foar de *ú* + *e* ús taflecht to nimmen ta in trema: *üë*. Foar de hiele rigele **I**, 4 is ien en oar fan dy gefolgen, dat in konsekwint folhâlden fan de *y*, lykas Tams Jörgensen wol, alhiel ûnmooglik wurdt. Nammers, ek út in eachpunt fan kontinuïteit en oerienkomst mei de noardfryske stavering soe dat minder gaedlik wêze.

II, 1. *pak*, *taak*, *duarren*, *laitsje*, *kaai*, *huaazen*, *muaier*, *kuaai*. Ik bin it net mei Tams Jörgensen iens, dat *oa* yn **II**, 1d in kreker werjefte is as *ua*. It giet hjir om in, tige iepene, fariant fan de bilabiale *w*; fonetysk komt er mooglik ticht by de *o*, fonologysk moat er by de bilabiale *w* rekkene wurde en dus as *u* stavere, krektlyk as yn de *uo* yn *huodden* (**III**, 3d) en yn de *uoi* fan *muoike* (**III**, 3k). Ek de *uaa*, *uai* en *uaai* hâld ik dus sa. It iennichste probleem, dat ik

1) Neffens prof. Gerbenzon is it better om de *ye* en de *ûe* foar de twilûden to hâlden en by de fokaalkombinaesjes it trema to brûken, dus: *styen*, *kopyën*; *hûed*, *skrjûë*. Yn myn útstel ha ik bisocht it gebrûk fan trema's sa folle mooglik to biheinen, mar de oplossing fan prof. Gerbenzon is sûnder mis konsekwint en bifrijt ús wer fan de problematyske tekens *ie* en *oe*.

yn dy rigele sjoch, is de skriuwwise *i* yn *ai*, *aai*, *uai* en *uaai*. As de *i* yn *ai* krektlyk as de *j* yn *ja* as konsonant opfette wurde moat, hat it eins gjin doel om oan de ein in *i* en oan it bigjin in *j* to skriuwen. Feitlik moat men dan, lykas Johannes Hilarides yn de sawntjinde ieu al die, ek oan de ein in *j* skriuwe, dus *aj*, *aaj*, *uaj* en *uaaj*. Dat men yn *uo*, *ou*, ensfh. in *u* skriuwt, is torjocht, as men oannimt, dat de bilabiale \ddot{u} (of *w*) in oar foneem is as de labiodentale *w*; in (net-bistead) wurd as *iewen* soe men nammers oars útsprekke as *ieuwen*. Hjir komme wy ek op it fraechstik fan de "bynfokalen" *j* en *w*: ik leau, dat dy allebeide folslein oerstallich binne. Fansels is der in oergong tusken it lêste elemint fan it twilûd en de folgjende fokael, mar it hat gjin doel om sokke fonetyske bisûnderheden yn de stavering út to drukken en grif net, as it lykas by de *w* yn *ieuwen* suggerearret, dat hjir in labiodentale *w* tusken sit; de *u* allinne is mânsk genôch om it bilabiale ein- en oergongslûd fan it twilûd oan to jaen en ek de *i* (of better noch de *j*) hat gjin oergongsteken efter him nedich (en hwerom wol *aeijen* en net *sneujens*?). In neidiel fan de *u* as teken foar de bilabiale *w* is, dat de *u* ek al de fokael *u* foarstelt. Sjoch hjiroer ek ûnder **II**, 2 en **II**, 3.

II, 2. *kört*, *skööle*, *duit* (better: *dujt*). Ut in each fan konsekwinsje yn de tekens ûnderling soe de skriuwwise *döit* (better *döjt*) winliken gaedliker wêze. Dêr komt noch by, dat de stavering *ui* net mooglik is, nou't wy de *u* brûke foar de bilabiale *w*; wy krije dan *suit*, *suiet* foar op 't heden: *swit*, *swiet*, en de *ui* kin dan net mear brûkt wurde foar it twalûd yn *duit*. De *u* kin yn myn systeem it ienlûd *u* foarstelle en de bilabiale *w* as earste lid fan in opgeand of as lêste lid fan in ôfgeand twilûd. Ik leau net, dat it nou mear gaedlik is de *u* as earste lid fan in ôfgeand twilûd to brûken; de stavering *dujt* soe byneed noch kinne, mar *döjt* is oer alle boegen systematysk better forantwurde. Sjoch ek ûnder **II**, 3 en forlykje *snöen*!

II, 3. *put* (reade), *deun*, *snöen*, *fljuzzen*. Sjoch foar *u* en *e* ûnder 2 en 3, **I**, 2. *u* en *ö* forskine beide sawol yn rigele **II**, 2 as yn rigele **II**, 3. Dat is út in each fan systematyk net botte bifredigjend; yn myn lûdsysteem hie ik yn **II**, 2 en **II**, 3 safolle mooglik de tradisjonele stavering foar kar nommen; dêr't ik net mei de gewoane fryske tekens útkaem, brûkte ik de *ö*, dus yn it sddwesthoekster *kört* en *skööle* en yn *snöen*. De skriuwwise *döjt* ynsté fan *duit* (**II**, 2e) is lykwols better en praktysk net ûnmooglik. Rigele **II**, 2 soe dan alteast in slutend gehiel wurde. Ek de *eu* foar de lange fokael, dy't by de *u* heart, is net in elegante oplossing, mar de *uu* doar ik net oan fanwege it gefaer fan bitizing mei it hollânsk, en de omstelling fan *u* nei *ö*, dy't Tams Jôrgensen útstelt, weagje ik my net oan, om't, ik de *ö* nedich ha yn rigele **II**, 2. Dat ik lykwols net *snuen* skriuwe, mar *snöen*, is om gjin bitizing mei de eardere fryske staveringen to krijen. Sjoch ek ûnder **II**, 2 foar biswieren tsjin it brûken fan *u* as earste lid fan in ôfgeand twilûd.

II, 4. *nút*, *drúúf*, *flúes*. De skriuwwise *ú* hat hâld yn de westerlauwerske skriuwtradysje, de *ü* soe ús stavering mear yn oerienstimming bringe mei noardfrysk en sealterlannersk. De *ü* hat it neidiel, dat er yn it skriuwen op de *ii* lykje kin, dêrom achtsje ik de *ú* better. Foar de *úe* sjoch ûnder **I**, 4.

III, 2. *såk*, *låån*, *båi*, *grou*. Ien fan de swakste punten fan de bisteadende fryske stavering is it fortsjusteremoanjen fan it ûnderskie tusken *o* en *o*. Ek

mei it each op net-Friezen, dy't it frysk oanleare wolle, en foar wurden, dy't guon Friezen út de boeken leare, is it nedich, dat de \varnothing in apart teken krijt. Wy ha hjirfoar de \hat{a} keazen, dy't ek yn it noardfrysk en it saksysk (en yn skandinavyske talen) foarkomt. Konsekwinter en better as *grou* is tinkt my de skriuwwize *gråu*, dy't ek it foardiel hat, dat gjin bitizing ûntstean kin tusken *nåu* en (bisteande stavering:) *nou*; *skåu* en (bisteande stavering:) (ik) *skou*; (ik) *håu* en (bisteande stavering:) *hou*, ensfh. Foar $\hat{a}i$ kin men wer better skriuwe: $\hat{a}j$.

III, 3. bok, rook, doar, huodden, moai, rjoo, muoike. Tams Jörgensen syn stavering *doer* is útsletten, nou't de *oe* brûkt wurdt foar it twilûd yn *hoed* (sjoch ûnder **I**, 4 en **III**, 4). Mei't ek *ea* needsaeklikerwize in *a* en net in *e* as twadde letter hat, sjoch ik gjin bettere oplossing as de bisteande: *oa*. *oai* wurdt fansels wer *ooi* (better *ooj*), sjoch ûnder **I**, 3; foar *uoi* kin men better *uoj* nimme (sjoch ûnder **II**, 1).

III, 4. *rûk*, *lûûd*, *hûed*, *skrjûe*, *skrûi*, *plûeie*. Fanwegen it ûnderskie tusken it twilûd yn *hûed* en $\hat{u} + e$ (b.g. yn *skrjûe*) is de bisteande *oe*-stavering (fansels allinne foar it twilûd) better, dus: *hoed* (sjoch ûnder **I**, 4). Ynsté fan *plûeie* soe ik útstelle wolle *plûûie* of leaver noch *plûûje* (sjoch ûnder **I**, 3). Ek *skrûi* kin better *skrûj* wurde (sjoch ûnder **II**, 1). Tams Jörgensen syn rigele mei *u* jowt tofolle bod oan bitizing mei eardere staveringen en hollânsk.

Ut de hjoeddeiske stavering fan de nasale fokalen is de kwaliteit lang net altyd, en de kwantiteit eins nea goed op to meitsjen. Ik soe útstelle wolle om de noaslûden yn de stavering wer to jaen mei de orale fokalen, dy't yn kwaliteit en kwantiteit it tichtst by de bidoelde nasael steane, plus *n*, dus b.g. *Haans*, *Greens*, *wånje*, *keunst*, (dongeradeelsters *köenst*), *weenst*.

4. De staveringproblemen by de fokalen meije foar it each mear bylkje, by neijere biskôging binne de konsonantproblemen hast noch swierder op to lossen, mei't hjir de lykfoarmigens in folle greater rol spilet en in folle sterker posysje hat. Koene wy by de fokalen de lykfoarmigens praktysk útskeakelje, by de konsonanten sil elke staveringsherfoarmer ta in kompromis twongen wurde.

Under punt 2 ha wy al in earste kompromis oanjown: nei koarte fokael fordûbeling fan inkelde konsonant foar \varnothing , ek al is dy fordûbele konsonant neat langer as de inkelde konsonant nei lange fokael. Dy fordûbeling is yn safier konsekwinter as de bisteande tastân, dat nei *alle* koarte fokalen, bihalve \varnothing , in dûbele konsonant stiet, as der in \varnothing op folget, en dat nei *alle* lange fokalen en nei \varnothing de konsonant net fordûbele wurdt (sjoch ûnder 2).

De stomme *h*, *l* en *r* moatte fordwine, dus: *ja*, *waa*, *wäär*; *ååd*, *kååd*, *wrååd*; *bän* (of: *bään*), *gjä*s (of: *gääs*), ensfh. Hwer't de *n* net útsprutsen wurdt, mar tsjinnet om de nasaliteit fan de foarôfgeande fokael oan to jaen, bliuwt er stean. As wy de nasalearre fokael sa krekt mooglik werjowe neffens kwaliteit en kwantiteit fan de bisteande fokaeltekens, dan kin ien teken foar *n* en nasaliteit ús fonologysk net mear op 'e doele bringe. Wol haw ik murken - mar dat falt bûten de stavering sels - dat guon sprekkers (ek foar de radio) faek in *n* brûke, dêr't it frysk in nasalearre fokael hat; dat is in affektearre útspraek, foar 't neist ûnder hollânske ynfloed (lykas ek it útsprekken fan guon stomme konsonanten). Ek de *j* en de *w* as forbining tusken twilûd en folgjende fokael kin forfalle, dus *aajen*, *skooe*, *trjûe*, ensfh. (sjoch ûnder 3, **II**, 1). De *j* en de

bilabiale *w* soe ik konsekwint, dus sawol yn opgeande as yn ôfgeande twilûden, as *j* en *u* staverje wolle, dus: *sjoch, kaaj, suarch, hâut*. Lykas út U.W. VII, s. 86-87, bliken docht, *sjoch* ik gjin fonologysk ûnderskie tusken de *w* fan *swit, swäl*, ensfh., en de *u* fan *suargje*; yn beide gefallen soe ik dêrom in *u* staverje wolle: *suit, suäl, suargje* (forlykje nou: *suiet* en *döjt*).

Geane wy it skema fan de konsonanten yn U.W. VII, s. 88 nei, dan sjogge wy twa konsonanten, dy't elk troch twa tekens werjown wurde: de *ch* en de *ng*. Dat is net idéael, mar ik sjoch gjin reedlike mooglikheit om se troch inkelde tekens to forfangen. De *ch* en *ng* wurde yn de bisteande stavering nei koarte fokaal net fordûbele; ek dat sil sa wol bliuwe moatte. It lûd, dat troch *ng* oantsjut wurdt, wurdt foar in *k* inkeld mei in *n* werjown. It is better om yn sa'n gefal *ngk* ynsté fan *nk* to skriuwen. Dêrmei sitte wy lykwols dalik al midden yn it probleem fan de lykfoarmigens. Men soe sa ommers skriuwe kinne: *jongkheit, fongk, jongkje*, mar moat men nou ek skriuwe: *ongkreas, onggaaadlek*, ensfh.? Yn dat gefal soe men, konsekwint trochridde nearjend, ek skriuwe moatte: *omberoojd, ombehâuen*, ensfh. Moatte wy mei oare wurden by in foarheaksel lykas *on-*, staverje neffens it lûd dat wy heare of neffens de regel fan de lykfoarmigens? Itselde fraechstik docht him foar by efterheaksels as *-ber, -dom*, ensfh. dus b.g. yn *bewiisber, hillechdom*, dat neffens de útspraek skreaun wurde moatte soe as *bewiizber, hillegdom*. En hoe moatte wy oan mei gearstallingen as *leechlâân, bûsdûk*? Staverje as *leeglâân, bûzdûk* (of *bûdûk*)? Noch slimmer wurdt it fraechstik, as wy de bûgingsútgingen fan de tiidwurden, de forlytsingsfoarmen fan de haedwurden en de einkonsonanten fan haed- en eigenskipswurden derby helje. B.g. fan *laade*: *laadt* of *laat*, *laadde* of *laade*; *hûchde* of *hûgde*, *bewiisde* of *bewiizde*, *skrûûfde* of *skrûûwde*; *kleedsje* of *kletsje*; *kleet* of *kleet*; *goed* of *goet*.

Ik leau, dat wy gâns in ein fierder komme, as wy rekken hâlde mei de yndieling yn wurdliiden. Ik soe dan dizze regel jilde litte wolle: by bûgingsfoarmen, ôfliedingen en gearstallingen jildt de regel fan de lykfoarmigens, as de assimilaesje pleats hat oer de wurdliidskied hinne, dus b.g. *skrûûf-de, bewiis-ber, on-gaadlek, on-beroojd*; mar wy staverje neffens de útspraek, as de assimilaesje him yn it wurdliid ôfspilet, dus *hûcht, kleet, goet, klee-den, goe-de*, en ek: *green-zer*. Punt fan útgong is dan de koarte bûgingsfoarm, stavere neffens de útspraek, dus: *bewiis, hûch, kleet, goet*. By de substantiven op *-e* moat men útgean fan de foarm sûnder *-e*, dy't meast net as apart wurd foarkomt; dus *tobbe-topke, fuorge-fuorcheide, widze-witske*, ensfh. Oars formulearre kin men ek sizze, dat in útgong, efterheaksel of gearstallingslid, dat mei in fokaal bigjint of dat net in apart wurdliid foarmet, stavering neffens de útspraek ta gefolch hat, mar dat in útgong, efterheaksel of gearstallingslid, dat mei in konsonant bigjint en in apart wurdliid foarmet, tapassing fan de lykfoarmichheidsregel easket. Ik tocht, dat wy mei in konsekwinte tapassing fan dy regel in hiel ein hinne de goede kant útkamen en dat wy op sa'n manier in tige lykfoarmige fordieling fan *f* en *w*, *p* en *b*, *s* en *z*, *t* en *d*, *k* en *g*, *ch* en *g* birikke koene. It is ek mooglik, dat wy noch fierder gean moatte en siz ienfâldich, lykas Rombouts¹⁾ foar it hollânsk wol: oan de ein fan in wurd of wurdliid altyd: *f, s, t, p, ch*, nea: *w, z, d, b, g*.

1) o.c., p. 43.

Fansels kin de lykfoarmichheidsregel inkeld en allinne tapast wurde as der sprake is fan assimilaesje, dy't de tsjinstelling tusken skerpe en sêfte konsonant neutralisearret. Oft men útsprekt fan *beweechber* of *beweegber*, dêr bliuwt de bitsjutting fan it wurd gelyk om, mar it ûnderskie tusken *bargje* en *barchje*, *waidzje* en *waitsje*, ensfh. is funksjoneel. De konsonanten foar de útgong *je* (dêrby ek rekkene *-sje*, *-zje*, *-gje*, *-kje*) moatte neffens de útspraak stavere wurde; dat is foar tiidwurden lykas *bargje* oan ien kant nammers ek fanselsprekkend: yn alle foarmen fan it tiidwurd wurdt in sêfte *g* sein; en hwat *barchje*, *fuorchje*, ensfh. oangiet, strykt it tige skoan mei ús lykfoarmichheidsregel ¹⁾.

It boppesteande giet oer assimilaesjeforskynsels by konsonanten, dy't útsprutsen wurde: men seit wol *hûgde*, dêr't men skriuwt fan *hûchde*, mar dêr't men de *ch* skriuwt, heart men dochs in oan dy *ch* tige bisibbe lûd. Dat is oars by foarmen as *laadt*, *laadde*, *kleedtsje*, ensfh. ; omwille fan de lykfoarmigens skriuwt men hjir in *d*, dy't alhiel net útsprutsen wurdt. Hjir soe ik in radikale oplossing bipleitsje wolle en skriuw tonei : *laat*, *laade*, *kleetsje*. It lêste folget nammers logysk út ús stavering fan it gronwurd *kleet*, en hwat *laadde* oangiet: de stavering mei dûbele *d* is ienfâldich yn striid mei ús regel fan fordûbeling fan inkelde konsonant nei *koarte* fokael, net nei *lange*. It sil ek nedich wêze om gâns twaddepersoansfoarmen fan de noutiid to ûntlêstigen fan har stomme konsonanten, dus: *wost*, *sist*, *laast*, ensfh. (forlykje yn de hjoeddeiske stavering: *hast* en *bist*).

5. Än jirmaj lees ik dân et easte risseltaat fân myn stúdzje oer de staavering däl yn et fermidden fân de fryske wittenskiplju, taalbeüffeners en ûnderwiismeensken. Ik ha der langernâäch oer gear wäst om yn te sjän, dät de tiid te kuat wäst hat om jirmaj en lääste wut oer de wittenskiplik ään praktysk bääst ferântwudde staavering spräkke te kinnen. Däärfoar is nâäch goans stúdzje ään ûnderling petear needech. Wol hoopje ik, dät ik jirmaj en grûnslach lajn ha fuar en breede, iepen ään saakleke staaveringsdiskusje ²⁾.

Tony Feitsma.

1) Der komt hjir in nijsgjirrige fraech om 'e hoeke: meije wy by de wurdliydindieling ôfbrekke: *bar-gje*, mar *barch-je*? Mar hoe dan mei *waidzje*, *waitsje*, *wädzje*? En hoe stiet it dan mei *ljâchtsje* (haed- en tiidwurd)? Grif mei men it twadde wurdlied net mei de *ch* bigjinne litte. Ien en oar soe nedich ris neigien wurde moatte yn syn histoaryske ûntjowing en yn de hjoeddeiske taelstruktuer.

2) Ik tankje prof. dr. W.J. Buma, prof. dr. P. Gerbenzon, T.B. Hoekema en mr. M. Oosterhout foar de petearen, dy't ik mei har oer staveringsaken ha mocht. Wol kamen ús opfettingen yn prinsipe en hwat de praktyske útwurking oangiet, lang net altyd oerien, en útwurking en konkrete kar yn myn trije staveringsartikels komme dan ek útdruklik foar myn eigen forantwurdig, mar de saaklike en ynspirearjende diskusjes yn Grins hawwe de ûnmisbere gronslach lein foar myn staveringsidéen en de útwurking dêrfan.